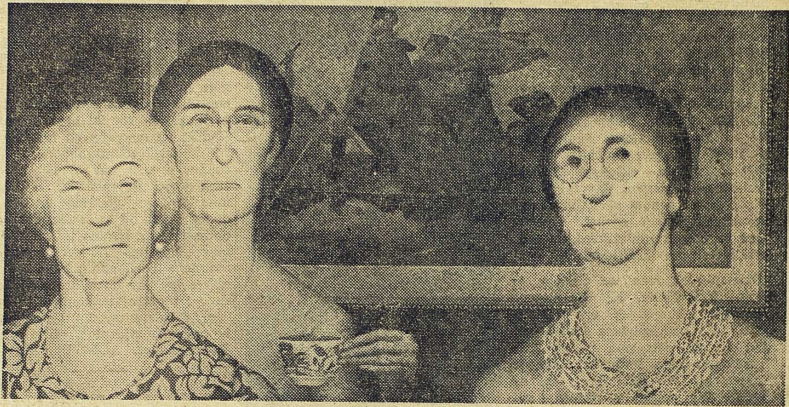

28/9

HÄXJAKTENS BAKGRUND

DEN MEDBORGERLIGA frihetskens, rättsstatens och folkstyrelsens grundsatser har i stort sett dominerat amerikansk historia — i intet annat land finns något motstycke till dessa 170 år av framgångsrik demokrati. Men reaktionära, frihetsfientliga tendenser och rörelser har ofta angripit och stundom allvarligt hotat denna storslagna, för utvecklingen i andra länder väsentliga demokratiska stabilitet. Frukten för den franska revolutionen i dess senare, extrema former framkallade under Washingtons och Hamiltons ledning på 1790-talet en lagstiftning som genom sina begränsningar av den politiska friheten satte den unga republikens principer i fara; så långt i skräck för omstörtning har man aldrig senare gått.

Under senare tid har emellertid riktningar och organisationer som företrätt nationalistiska, antidemokratiska och reaktionära strävanden haft stora, om också tillfälliga framgångar. Det är

Daughters of the American Revolution — "Den amerikanska revolutionens döttrar" — i Grant Woods berömda framställning.

nog att för mellankrigsperioden erinra om "kampanjen mot de röda" omkring 1920 med dess våldsdåd och delstatliga (icke unionella) ingripanden, om den nya Ku Klux Klan, som i sitt hat mot främlingar, katoliker, radikaler och negrer behärskade en rad stater i slutet av 20-talet, om Huey Longs diktatur i Louisiana och försök att vinna makten även i andra stater, om fader Coughlins och Gerald Smiths propaganda, om den av Hitlers och Mussolinis triumfer inspirerade nationalismen och antisemitismen. De öppna och framför allt de förtäckta angreppen på demokratin, toleransen och den legala likställigheten representerar en viktig men i stort sett ständigt besegrad tendens i amerikansk historia.

Varför har McCarthy-ismen framträtt, vilka understödjer den, kan den väntas segra? Här skall jag blott söka antyda några synpunkter av vikt vid besvarandet av dessa frågor.

Den ryska aggressionspolitiken efter andra världskriget innebar en fruktansvärd missräkning. Av allt att döma var inte inom något annat land tron på avspänning efter kriget så stark som i USA; den närdes av okunnigheten, avståndet från Europa, Rooseveltregimens optimistiska propaganda, en traditionell amerikansk benägenhet att se saker ljusst och hoppas på definitiva lösningar. Därför blev desillusionen så stark. Spioneriäffärena skärpte oron och hatet. I Europa har man sällan klart för sig vilket intryck det gjorde då Alger Hiss år 1950

ansågs överbevisad om spioneri (även de flesta radikaler tycks numera tro att Hiss verkligen var skyldig). Man måste likväl beakta att situationen var ungefärdensamma som om en av cheferna i vårt utrikesdepartement skulle ha fällits för förräderi och att det är förståeligt att en våg av fruktan och misstankar drog över landet. En rad andra liknande affärer, och framför allt rykten och anklagelser, har bevarat och stegrat dessa stämningar. Koreakriget verkade i samma riktning. Endast ett ringa antal amerikaner önskar ett preventivkrig mot Ryssland, men hos många blir häxjakten, det kan man inte ta miste på, en ersättning för ett sådant krig.

Likafullt är det svårt att fatta att i ett land där kommunismen alltid varit svag och sedan några år är nästan obefintlig (maximum 800.000 röster 1932 med kanske 100.000 partimedlemmar, nu 25.000 i partiet) lojalitetsprövningar, utskottsundersökningar och polisåtgärder skall ha denna väldiga omfattning och framför allt denna förgrundställning i den allmänna opinionen.

En teknisk förutsättning för de mest sensationella aktionerna bör understrykas. De amerikanska parlamentsutskotten — i kongressen och statslegislaturena — har av gammalt rätt att vid sina utredningar tvinga folk att vitna, att höra dem på ed samt att vid tredska rent av döma till fängelsestraff. Dessa märkliga befogenheter, med ursprung i den engelska rätten, är självfallet avsedda att användas vid beredningen av ärenden som skall tas upp av representationen; de "normala" förhören består i att personer får lämna meddelanden och uppgifter av betydelse för bedömandet av ett lagförslag. Men åtminstone sedan tiden strax före inbördeskriget har kongressen — och i dess spår delstatsparlamenten — tillsatt utskott för utredningar av ytterst allmän beskaffenhet, utan samband med lagstiftningsarbetet. (I Sverige har vi ett slags motsvarigheter i sådana av regeringen tillsatta utredningar som Adalskommissionen och Kejnekommissionen.) År 1859 utsåg senaten ett utskott som skulle undersöka om John Brown för sitt ryktbara upprorsförsök i Virginia mottagit understöd från abolitionister i Norden, och denna undersökning artade sig till en geherell utredning av stämningen i nordstaterna i slaverifrågan. Redan vid detta tillfälle uttalades att kongressutskottet i realiteten utpräddes som åklagare och domare och att

kongressen alltså överskridit sina befogenheter. Under de följande 75 åren synes inte något utskott med liknande uppgifter ha tillsatts. Under mellankrigstiden beslöt kongressen emellertid i flera fall sådana allmänna utredningar, exempelvis om "oamerikansk" verksamhet. Nu framstår undersökningsutskotten redan som en institution. Hur skall man, frågar sig många, begränsa kongressens och utskottens befogenheter på ett rimligt sätt? Det är en teoretiskt svår uppgift, att få en begränsning igenom i kongressen synes omöjligt. Dessa utskott är,

främst behandlar mycket speciella företeelser och även i övrigt är föga betydande, kan antecknas: R. L. Roy, Apostles of Discord (The Beacon Press) samt A. Forster och B. Epstein, The Trouble Makers (The Anti-Defamation League).

En överväldigande opinion torde stå bakom de mildare aktionerna, såsom avstängandet av kommunister från ämbeten och de på lojaliteten inriktade undersökningar som i detta samband äger rum. I övrigt finner man att en del riktningar och organisationer i viss omfattning stödjer eller

McCarthy, i full färd med att krossa den amerikanska kommunismen, blir lömskt angripen bakifrån av den rasande senator Flanders — så framställs i den press som stöder häxjakten det faktum att Flanders kritiserat McCarthy's metoder. Teckningen hämtad ur "Know Your Enemy".

såsom främst McCarthy visat, ett oöverträffligt instrument för propaganda och vanryktande under en tilltagen och hänsynslös ordförandes ledning.

*

Vilken politisk och social bakgrund har de tendenser som här sammanfattats under beteckningen häxjakt? På denna punkt är det omöjligt att fälla mera bestämda omdömen. Ett antal väl dokumenterade undersökningar finns rörande det yttre skeendet (lojalitetsprövningarna, utskotts-förhören, andra inskridanden mot medborgerlig frihet); särskilt bör nämnas den av professor Robert Cushman redigerade serie utredningar som förut redigerats i Dagens Nyheter. När det gäller bakgrunden, de stödjande grupperna och krafterna, har däremot föga producerats. Ett par böcker, som

i varje fall icke reagerar mot häxjakten, andra är livligt engagerade i den. Att dra klara gränser går inte, blott några allmänna anmärkningar om sammanhangen mellan rörelser och opinioner är möjliga.

Bland extremisterna finns självfallet vad man i USA kallar "the lunatic fringe" (flygeln av galningar), alltså personer och föreningar vilkas föreställningar och syften för den stora majoriteten ter sig som rena vanvetet. Här finns antisemiter som tror på alla tokerier om judarna, religiösa fantaster som vill frälsa det "gudlösa" Amerika, folk som tidigare var anslutna till nazistiska eller fascistiska riktningar, människor som helt enkelt tycks behärskas av förföljelsemani. Från denna "lunatic fringe" kommer pamfletter som har sin betydelse i propagandan, initiativ som i en del fall

vinner vidsträckt stöd. "Know Your Enemy" heter en av de många publikationer det här gäller. I dess senaste häfte framhålls att kommunisterna sagt sig vilja "bekämpa McCarthy-linjen"; därefter publiceras namnen på en rad framstående personer som också "bekämpar McCarthy-linjen" och som alltså "följer denna speciella kommunistiska linje". Bland dem som brännmärks är inte bara familjen Roosevelt, Truman, Stevenson och Acheson — det är självklart i sådana fall —, utan också politiker som utrikesminister Dulles och guvernör Thomas Dewey, republikansk presidentkandidat 1948, tidningar som New York Times, Herald Tribune och Christian Science Monitor, kyrkliga ledare och organisationer som Niebuhr, Oxnam, National Council of Churches, Methodist Federation for Social Action, tidningsmän som Roy Howard, Lippmann och Sulzberger, de stora amerikanska stiftelserna (Ford, Rockefeller, Carnegie). Appellen verkar som en produkt av en sinnessjuk, men den är signifikativ för många små, aktiva grupper som tror att så gott som hela USA är fördärvat av ateism, socialism och europeisk intellektualism.

En rad organisationer har aningen mera programmatiskt eller som en sidolinje till den egentliga verksamheten agerat i utrensningens tjänst, hindrat radikala talare att uppträda i offentliga lokaler, gått igenom kommunala bibliotek för att få bort "socialism och osedlighet", antagit resolutio-

ner av "hundra procentigt" amerikansk typ. Hit hör exempelvis "Minute Women", "For America", "Daughters of the American Revolution", den största veteranorganisationen "The American Legion". I många fall är det säkert blott en grupp ledare som vill vinna berömmelse och visa aktivitet, men att dylika föreningar främst i samhällen där några motorganisationer inte finns kan bli avgörande faktorer står utom tvivel.

ett samband, ehuru visserligen inte ett klart och fast samband,

finns mellan den extremism som tar sig uttryck i häxjakten och reaktionen mot demokraterna, den nya given och Franklin Roosevelt. Då den nyvalde republikanske talmannen i representanthuset höll sitt tillträdestal förra året förklarade han att en politisk flodväg, marxismen, släckt frihetens ljus i många länder och fått detta ljus att tyna även i USA. Det är ett i sin försåtlighet typiskt uttalande; dels likställes socialism och kommunism, dels antyds att den demokratiska regimen var halvt socialistisk, alltså också halvt kommunistisk. Till

denna "tankegång" knyter en annan, ännu mera orimlig. Man betonar de nu avslöjade spionerierna samt kommunisternas positioner i förvaltningen för tio eller tjugio år sedan och ger intrycket att USA halvt om halvt behärskades av kommunister och

medlöpare under Franklin Roosevelt och Truman. Då McCarthy talar om tjuugo eller rent av tjuuguet års förrädiska tendenser (i sistnämnda fall kommer även Eisenhowers första år med) är detta ett ytterlighetsuttryck för en ganska framträdande propagandalinje. I tidskrifter som Freeman och The American Mercury — för att inte tala om massan av mindre kända organ — och i ett antal reaktionära agitatorers anföranden kommer dessa ting ständigt tillbaka; en verkligt okunnig läsare skulle kunna tro att kommunismen härskat under en lång tid i USA då Eisenhower blev den visserligen inte alldeles helhjärtade räddaren. Exkommunisterna, med sin träning i dialektisk galenskap, är mästare i denna form av "logik", som ställer alla kända fakta på huvudet. En rad republikanska ledare tycks i denna förljugna kampanj se en tillgång för partiet, även om de håller sig för goda för att delta i den.

Extremismen kombineras med en rad andra attityder. Det kan inte påstås att de religiösa rörelserna stött McCarthy-ismen, men vissa religiösa grupper har gjort det, och det starkt gudliga inslaget i extremismen är uppenbart: gudlös blir nästan detsamma som kommunist eller i varje fall socialist och anhängare av nya given. Jag tar ett typiskt exempel ur tidskriften Christian Economics: "Endast fria män kan vara hederliga, sanna, goda, rättvisa, generösa och vänliga. Endast fria män kan vara Guds söner. Den fria marknadens ekonomi gör det möjligt att uppnå dessa ideal..." Svagare eller starkare korrelatio-

30/9

HÄXJAKTEN OCH USA:s DEMOKRATI

ner mellan McCarthy-ismen och andra tendenser finns i fråga om isolationism, antieuropeism, kritik av FN, vilja till rasdiskriminering.

Extremismens psykologiska bakgrund har mycket diskuterats. Det talas om de många besvikna och osäkra människor som inför förändringarna och oron längtar tillbaka till det gamla och trygga och som i hatet mot radikaler finner ett slags ersättning för det förlorade; om konformismen i det amerikanska samhället, ett resultat av tvånget att smälta samman skilda folk och religioner, men också en källa till förbittring mot det avvikande och oförstådda; om antiintellektualismen, som här snarare är obildningens och dumhetens fäste än den blaserade intelligensens extravagans. Mycket vet man inte, kan man inte veta om detta. Klarare är att extremismen är relativt starkt företrädd inom vissa geografiska områden — såsom Mellanvästern och vissa områden i Östern —, att den har starkare stöd bland republikaner än bland demokrater, att McCarthy vunnit anhängare särskilt bland katoliker, irländare och polacker, medelklass, bönder och några arbetargrupper. Alla generaliseringar är dock riskabla. Att extremismen vinner många katoliker och vissa arbetargrupper sammanhänger med att den aktiva antikommunismen helt naturligt frodas inom några tämligen "nya" nationalitetsgrupper — polackerna är det mest typiska exemplet. Försök har gjorts att se McCarthy-ismen som en speciell medelklassattityd — denna lek med den "idealtypiska" medelklassen är populär efter Hitler — men här som på många andra punkter är det fråga mera om spekulationer än om realism.

HERBERT TINGSTEN

En föregående artikel av Herbert Tingsten om "Den amerikanska häxjakten" var införd i söndagens nummer. En avslutande artikel följer.

ÄR DEN EXTREMISM eller rättare de metoder som brukar betecknas som McCarthy-ism en fara för den amerikanska folkstyrelsen? Kan vi vänta oss något slags fascism, diktatur, totalitär stat i USA?

Den första, ofta uppställda frågan är oklar. Det är i viss mening självklart att extremismen — för att begagna detta enkla men inte riktigt träffande ord — redan skadat, begränsat demokratin i USA. De rättsstatsprinciper utan vilka folkstyrelse inte finns har i många fall åsidosatts. Man kan diskutera i vad mån förbud och ingripanden mot politiska riktningar är förenliga med dessa principer, men i USA har gränsen utan tvivel överskridits. Häxjakten mot "säkerhetsrisker", kommitté- och

utskottsaktionerna i unionen, staterna och kommunerna, åtgärderna för att hindra motståndare att komma till tals och utrensningarna av missagliga personer och åsikter har inneburit att tankefriheten beskyddats och medborgarnas rättssäkerhet kränkts.

Men att vad som skett skulle vara inledningen till något vida värre, att USA skulle vara på glid mot en totalitär regim, denna i Europa inte ovanliga bild av läget tror jag är helt felaktig. Jag utgår därvid inte från det ostridiga förhållande att McCarthys ställning är starkt rubbad, kanske undergrävd. Inte heller från att den ekonomiska stabilitet som USA synes ha nått nära nog utesluter på ett våldsamt och med våld arbetande missnöje grundade regimförändringar. Det väsentliga synes mig vara att det här föreligger ett samspel av krafter och tillfälligheter som lett till nästan oavsiktliga och så att säga osystematiska förringar — det finns ingen rörelse, ingen organiserad folklig anslutning av betydelse, inte ens på lång sikt och i stor stil genomtänkta, onda avsikter. Demokratin i USA är fast grundad, och så mycket vet man om och känner man för demokratin att det inte går att presentera en form av fascism som demokrati.

Det finns ingen extremistisk rörelse av några mått — det är det huvudsakliga och samtidigt det förvånande. Extremisterna söker inte bilda ett parti eller en fraktion inom ett parti eller en massorganisation. De går till det yttersta i enskilda misstänklighörensanden och anklagelser, men de angriper inte den amerikanska författningen, inte rättighetsförklaringen, den numera klart liberala högsta domstolen, maktfördelningen. Bortser man från flygeln av galningar, förekommer knappast den generella missnöjes- och hatpropaganda som bidrog att föra Hitler och Mussolini till makten. McCarthy är och förblir en av många amerikanska partibossar, behandlad med olustig tolerans av ledningen på grund av sitt — hastigt sjunkande — röstvärde; han är ingen folkleddare. Våld har knappast förekommit i samband med extremistaktionerna; blotta tanken att man skulle börja slåss